

De opvoeding der kinderen : plicht of recht van de ouders

door Henri DE RIDDER

Het is de bedoeling in deze korte uiteenzetting enkele punten aan te raken in verband met de opvoeding van de kinderen door de ouders. Deze problemen zijn zeker niet nieuw en toch blijven ze zeer aktueel. Het hoeft inderdaad geen betoog om te weten dat enerzijds het begrip « opvoeding » en anderzijds de omvang van de lasten hiervan wel enigzins geëvolueerd zijn sinds dit alles geregeld werd in het B.W.

Voorbeelden hiervan zijn o.a. de democratisering van het hoger onderwijs, het verplicht en kosteloos lager onderwijs, eveneens, en dit valt geenszins te onderschatten, de verhoging van de levensstandaard van de kinderen.

Rekening houdend met deze nieuwe toestanden, en met de rechtsleer en de rechtspraak hieromtrent zal men er toe komen een inzicht te krijgen in de wettelijke regelingen die deze stof beheersen.

Algemene begrippen.

1. — Artikel 203 B.W. luidt als volgt : « De echtgenoten gaan door de enkele daad van het huwelijk, samen de verbintenis aan om aan hun kinderen kost, onderhoud en opvoeding te verschaffen. »

Eveneens in geval van echtscheiding en scheiding van tafel en bed blijven de vader en de moeder verplicht bij te dragen tot de kosten van onderhoud en opvoeding van hun kinderen, elk in verhouding van zijn mogelijkheden. (art. 303 en 311 bis B.W.).

In feite is dit een regel van natuurrecht : « Qui fait l'enfant doit le nourir ». Deze artikelen leggen deze regel ook als een wettelijke verbintenis op.

De grondslag van deze verplichting is de afstamming (Delva, Personen- en familierecht 1965, dl. II, p. 233 ; Baudry-Lacantinerie t. II, nr 1933 ; Dabin R.C.J.B. 1965, p. 175 ; Beltjens, encycl. droit civil, 3e édit., art. 203, Vieujean R.C.J.B. 1965, p. 468, nr. 24 ; Rb. Tongeren 29 mei 1958, R.W. 58-59, kol. 853) en niet de ouderlijke macht (De Page, dl. I, nr. 766, p. 896 ; Neerpelt 12 juni 1958, R.W. 58-59, kol. 2127).

Bijgevolg zal deze plicht voor de ouders blijven voortbestaan zelfs al werden ze uit hun ouderlijke macht ontzet.

Ofschoon zij de uitoefening van hun rechten niet meer hebben, blijven ze dus toch de lasten ervan dragen.

Baudry-Lacantinerie (nr. 1933) schrijft hieromtrent dat art. 203 B.W. deze verplichting schijnt te laten ontstaan als een gevolg van het huwelijk, maar dat ze in werkelijkheid ontstaat door het enkel feit van de afstamming. Inderdaad, zo gaat de auteur verder, of het kind wettig geboren is of niet, de aard van de afstamming heeft toch geen invloed : verantwoordelijkheid rust altijd op hem die het kind het leven schonk.

2. — De wetgever had misschien beter gedaan dit artikel te plaatsen in een hoofdstuk handelend over de afstamming. Echter zoals hij het nu beschouwt (namelijk samen met de verplichtingen die uit het huwelijk voortspruiten) ontstaan er leemten in verband met de toepassing van het art. 203 op de natuurlijke kinderen.

Toch zijn wij de mening toegedaan dat de natuurlijke kinderen op dit gebied volledig moeten gelijkgeschakeld worden met de wettige.

Laurent o.a. beweert dat het vaststaat dat het B.W. veronderstelt dat de natuurlijke ouders eveneens plichten hebben van opvoeding, gezien hun de ouderlijke macht wordt toegekend, en gezien deze « macht » niets anders is dan een middel dat de wetgever de ouders ter hand stelt om de kinderen te kunnen opvoeden. (Laurent, t. II, nr 40).

We kunnen ons inderdaad baseren op artikel 756 B.W., dat handelt over de rechten die de natuurlijke kinderen bezitten op de goederen van hun overleden vader of moeder. Zou het inderdaad niet absurd zijn dat de vader gedurende het leven zijn natuurlijk kind mag doen omkomen, dan wanneer datzelfde kind bij de dood van zijn vader ervan zal erven en nog wel een voorbehouden deel ? (Baudry-Lacantinerie nr. 1955).

Voor de overspelige of in bloedschande geboren kinderen moeten we

dezelfde redenering nemen. Artikel 764 B.W. beschikt dat deze kinderen niet de minste aanspraak kunnen doen gelden, indien de vader of de moeder hun een ambacht heeft laten leren, of wanneer één van hen hun tijdens zijn leven onderhoud heeft verzekerd. Impliciet bevat deze tekst toch dat deze kinderen een recht op opvoeding hebben.

Onderscheid tussen art. 203 B.W. en 205 & 207.

3. — Vieujean (op. cit. p. 469, nr 25) oefent terecht kritiek uit op een vonnis van de Rb. Antwerpen 26 juni 1959 (R.W. 60-61, kol. 139), hetwelk aan een natuurlijk kind het recht geeft op onderhoud ten laste van de ouder die het kind erkend heeft. De Rb. baseerde zich op art. 205 en 207 B.W. in plaats van op art. 203 B.W.

We moeten inderdaad een scherpe lijn trekken tussen deze vermelde artikelen. « De kinderen zijn levensonderhoud verschuldigd aan hun ouders en hun bloedverwanten in de opgaande lijn die behoeftig zijn. » (art. 205 B.W.). Art 207 B.W. zegt nog dat deze verplichtingen wederkerig zijn. De artikelen 203 en 205 B.W. hebben wel sommige punten gemeen ; zo hebben ze beide de afstamming als grondslag. Anderzijds valt het hier ook te betreuren dat art. 205 B.W. op een ongelukkige plaats staat in het B.W. (Planiol et Ripert t. II, p. 18, nr. 20). Immers de onderhoudsplicht wordt behandeld in het hoofdstuk over de gevolgen van het huwelijk. Nu is deze plicht slechts een direkt gevolg van het huwelijk wanneer ze betrekking heeft op de onderlinge plicht tussen de echtgenoten. Hier bevinden we ons echter voor één enkele toepassing van een meer algemene theorie, die we in een veel ruimer kader moeten beschouwen, zoals bv. de familie.

4. — De verplichting van art. 205 is een levenslange en wederkerige verplichting tot levensonderhoud tussen bloedverwanten in rechte lijn. Dit artikel kan echter maar toegepast worden als de volgende voorwaarden vervuld zijn : hij die onderhoud vraagt moet in nood zijn, de andere die onderhoud verschuldigd is, moet in staat zijn dit te verschaffen.

Alzo werd de eis afgewezen van een meerderjarige student die aan zijn vader onderhoudsgeld vroeg tot het bekostigen van zijn studiën, gezien eiser zich beriep op art. 205 B.W. (Vrederegerecht Kontich 19 dec. 1967, R.W. 67-68, kol. 1190). De Rb. besliste dat artikel 205 niet kan verplichten tot het bekostigen van universitaire studies. De rechter insinueert echter dat de oplossing misschien heel anders zou ge-

weest zijn zo eiser zich gebaseerd had op art. 203 B.W., hetwelk een éézijdige en tijdelijke verbintenis oplegt aan de ouders. In deze verplichting is niet alleen « kost en onderhoud » begrepen, maar ook de plicht tot opvoeding van hun kinderen.

Tot deze plicht zijn de ouders gehouden in solidum zonder dat het daarom een hoofdelijke of ondeelbare verbintenis is. (Delva op. cit. P. 234). De echtgenoot die alleen bijgedragen heeft kan dit dus terugvorderen van de andere echtgenoot. (Cass. 7 febr. 1963, Pas. I 647 ; Dabin R.C.J.B. 1950, 189 ; Delva op. cit. p. 234 ; Kluyskens, Personen en familierecht nr 325).

Voegen we er nog aan toe dat in geval van overlijden van één der ouders, de last op de andere ouder rust daar de wet de erfenis van de vooroverledene hier niet laat aan deelnemen, noch diegenen die de erfenis opnemen. (Baudry-Lacantinerie, nr. 1999).

Op wie rusten de lasten van de opvoeding.

5. — Volgens 203 B.W. hebben dus de kinderen recht op kost, onderhoud en opvoeding, met andere woorden, op alles wat, in acht genomen een normale familiale verzorging, de kinderen nodig hebben opdat ze zouden komen tot een lichamelijke en geestelijke volwassenheid. Deze plicht bestaat echter buiten alle behoeften van het kind, zelfs als het gefortuneerd is. (Hierin verschilt 205 B.W. zeer duidelijk). Wat dit laatste punt betreft, staan we echter voor een moeilijkheid. Het probleem wordt zeer duidelijk gesteld in een arrest van Brussel, 30 mei 1961, J.T. 62, p. 116. Het Hof moet zich uitspreken over de vraag of de ouders altijd en alleen de lasten van deze verplichtingen moeten dragen. Het Hof heeft beslist dat wanneer een roerend kapitaal aan een minderjarig kind in volle eigendom toekomt, de vader als beheerder van deze goederen, niet het recht heeft om de kosten van onderhoud en opvoeding aan te rekenen op het kapitaal. Indien de opbrengsten van het kapitaal niet volstaan, zo besluit het Hof, moeten de ouders voor het tekort zelf instaan.

6. — Deze moeilijkheden komen voort van de interpretatiemogelijkheden die ontstaan door het al dan niet combineren van art. 203 met 385 B.W.

De wet voorziet dat de ouders gedurende het huwelijk het genot hebben van de goederen van hun kinderen (384 B.W.) ; dit genot is echter bezwaard met enige lasten. Art. 385 § 2 beschikt alzo dat de ouders

met de opbrengsten van deze goederen kost, onderhoud en opvoeding verschuldigd zijn aan de kinderen, en dit volgens hun (de kinderen) vermogen.

Het zou verkeerd zijn deze artikelen (203 : 385) uit hun verband te trekken en ze als volkomen los van elkander te beschouwen. Immers de wetgever heeft zeker niet twee totaal verschillende situaties willen regelen, met name die van kinderen met goederen (385) en die van kinderen zonder goederen (203).

Sommige auteurs en rechtspraak menen echter van wel.

Volgens dezen heeft art. 203 B.W. een ondergeschikt karakter, en is het als een gewone onderhoudsplicht te beschouwen. Art. 203 moet dan, steeds volgens deze auteurs, slechts toegepast worden als de kinderen helemaal geen goederen hebben. In dit geval zou echter 203 B.W. overbodig zijn, gezien, zoals we reeds zagen, de art. 205/207 de onderhoudsplicht voorzien.

7. — Is het niet gevaarlijk als principie voorop te stellen dat de ouders slechts gehouden zijn tot de plichten van opvoeding in zoverre de opbrengsten van de goederen van de kinderen niet voldoen? En is het niet tegen de tekst en de zin van « qui fait l'enfant doit le nourrir » wanneer men als algemene regel aanvaardt dat de ouders op het kapitaal zelf van de kinderen mogen aanrekenen, zo de opbrengsten van de goederen van deze laatsten niet volstaan?

Zo bv. Laurent (t. III, 44) schrijft : « zo de vader het vruchtgebruik heeft dan moet hij met die opbrengst opvoeding verschaffen. Heeft hij echter niet het vruchtgebruik, of is het ontoereikend, of zijn de kinderen ouder dan 18 jaar, dan zouden de kinderen met hun eigen kapitaal moeten betalen (in dezelfde zin : Demolombe, Cours de Code Civil, t. III, nr 539 ; Victor Thiry, Cours de Code Civil, t. I, nr 314) ; Laurent baseert zich op een analogische toepassing van de artikelen 203/205. Welnu, aldus de auteur, de vader is slechts onderhoud verschuldigd in het geval het kind in nood is (205), en geen goederen bezit ; gezien de opvoeding ook het onderhoud omvat, zal het kind bijgevolg ook deze kosten moeten dragen. Eens meerderjarig moet het toch ook zelf de last ervan dragen. Tenslotte doet Laurent opmerken dat men in art. 205 B.W. de woorden « ... in geval van nood ... » zou moeten inlassen.

8 — Deze opvattingen hebben echter veel stof doen opwaaien (zie : Brussel, 30 mei 1961, loc. cit. met noot Maquet ; noot onder Rb. Luik, 11 juni 1919, Pas. 1919, III, p. 24 ; Rb Brussel, 23 febr. 1898, Pas. 1898, III, p. 231 ; Rb. Brussel, 17 dec. 1948, J.T., 1949, p. 315, eveens Delva op. cit. p. 235 ; Dekkers, Burgerlijk Recht nr. 347).

Het is inderdaad niet juist om aan de plicht van onderhoud en opvoeding een ondergeschikt karakter te geven. Het is wellicht een zware plicht die op de ouders weegt en die moeilijk uitsluitend in gelde berekend wordt. Men moet toch rekening houden met de stand, het milieu en de mogelijkheden, zowel van de ouders als van de kinderen. Daarom moet art. 385 beschouwd worden als hebbende tot doel dat gedurende het wettelijk genot de opbrengsten niet aan andere doeleinden zouden toegewezen worden dan de opvoeding van de kinderen, zonder echter automatisch art. 203 uit te schakelen. Meer nog, we zouden art. 385 moeten beschouwen als een onderdeel, of een modaliteit van de algemene opvoedingsplicht der ouders, waarvan art. 203 het basisprincipe is.

Kort samengevat ziet de toestand er als volgt uit :

- 1.) De ouders moeten hun kinderen opvoeden ;
- 2) De normale toestand is dat zij er ook de lasten van dragen ;
- 3) Zo de kinderen eigen goederen hebben, dan dienen de opbrengsten hiervan voor hun opvoeding, doch moet niet ieder verdere tussenkomst van de ouders automatisch uitgesloten worden ;
- 4) In sommige omstandigheden zal het voor het kind zelf beter zijn dat zijn kapitaal wel wordt gebruikt voor zijn opvoeding (dit zal het geval zijn als het kind veel rijker is dan zijn ouders).

Zijn de plichten van opvoeding wettelijk gesanctioneerd ?

9. — Het is nu zo dat het onderwerp van dit artikel aanleiding kan geven tot prachtige theorieën, die met veel passie zullen verdedigd worden. Maar of dit alles veel baat zal bijbrengen is een ander probleem, gezien één van de grootste leemten m.b.t. deze stof is dat deze verplichtingen door de wet niet gesanctioneerd zijn. Wat gebeurt er, zo de ouders zich van hun plichten niet kwijten, kunnen de kinderen er hen toe dwingen ? Kan de Staat tussenkomen ?

Gedurende het huwelijk zijn er geen directe sancties tegen de ouders, de enige mogelijke sancties zijn indirect. (Dekkers op. cit p.347). Met name : 218 B.W. ; 354 SW. ; 391 bis SW ; artikel 30 van de wet van

8 april 1965 op de jeugdbescherming : « Wanneer de gezondheid, de veiligheid, de zedelijkheid van een minderjarige gevaar lopen, of wanneer de omstandigheden waarin hij wordt opgevoed, gevaar opleveren, kan de jeugdrechtbank, op vordering van het Openbaar Ministerie, een maatregel voor opvoedingsbijstand bevelen ten aanzien van degenen die hen onder hun bewaring hebben. »

Anderzijds, hetgeen nog betreuenswaardiger is, geeft de wet noch aan het kind, noch aan de ouder, noch aan de familieraad een actiemogelijkheid tegen de nalatige ouder om deze er toe te dwingen zijn plichten uit te voeren.

Volgens het B.W. kan het minderjarig kind, dat schuldeiser is van deze verplichting, gedurende zijn minderjarigheid niet optreden, daar hij de uitoefening van zijn rechten niet heeft.

Het is de vader die ze uitoefent in de naam van het kind. Maar in het besproken geval is dan de vader zowel schuldeiser als schuldenaar. Lurquin (J.T. 1967, p. 709) bespreekt dit eveneens in zijn overzicht van de rechtspraak en besluit als volgt : « ...we zien dat deze doctrine enerzijds bevestigt — de vader heeft geen rechten, maar slechts plichten — en anderzijds aarzelt ze niet, eerder uit logische overwegingen dan om billijkheidsredenen te schrijven dat een kind dat door zijn vader verlaten wordt niet kan vorderen tegen hem. »

Tot nu toe is er nog maar één vonnis dat hierop een uitzondering maakt. Rb. Doornik, 31 mei 1955 (J.J.P. 1956, p. 15) zetelend in beroep, dat aangetekend werd tegen een vonnis van J.P. Quevauchamps (22 febr. 1955, J.J.P. 56, p. 13). Het vonnis wees de eis af die een feitelijk gescheiden vrouw instelde tegen haar man, bij gebrek aan maritale machtiging of machtiging van de Rb. De Rechtbank van Doornik besliste echter dat ieder der echtgenoten gerechtigd is om in rechte op te treden tegen diegene die zich aan zijn plichten onttrekt. Hopelijk gaat de rechtspraak deze richting uit ; het lijkt ons toch een veel billijker oplossing.

10. — In feite bespraken we in deze afdeling enkel de toestand gedurende het huwelijk, m.a.w. wanneer de vader het wettelijk beheer heeft. Wat gebeurt er nu zo deze toestand ophoudt, bv. bij de dood, de echtscheiding van de ouders, of de ontvoeging van het kind ?

— Bij de dood van één der ouders valt de voogdij open. Het kind krijgt dan een wettig vertegenwoordiger ; deze is bekwaam om te handelen in de naam van het kind. De voogd of toeziende

voogd, al naar gelang de overlevende echtgenoot al dan niet voogd is, zou dus wel tegen de nalatige ouder kunnen vorderen. (JP. Jumet, 16 jan. 1963, P. 338).

- Ook de ontvoogde minderjarige kan vorderen tegen zijn ouders wanneer hij bijgestaan is door zijn curator (Baudry-Lacantinerie t. II, nr. 2017). De Page deelt deze opvatting niet (t. I, nr 766), omdat de auteur meent dat de ouderlijke plicht ophoudt bij de ontvoogding.
- Zeer overvloedig is de rechtspraak waaruit blijkt dat in geval van echtscheiding, of scheiding van tafel en bed, de ouder aan wie de kinderen toevertrouwd werden een vordering kan instellen tegen de andere ouder. (Voor deze rechtspraak zie Lurquin, J.T. 1967, p. 397).

Besluiten we dus dat er, gedurende het huwelijk, of althans gedurende het wettelijk beheer van de vader, voor de kinderen geen enkele mogelijkheid bestaat om te vorderen van hun ouders. Het is echter niet zeker dat deze toestand zo zal blijven, gezien de wet van 8 april 1965 enerzijds het wettelijk beheer aan beide ouders geeft, en anderzijds de mogelijkheid biedt om beroep te doen op de Jeugdrechtbank.

De duur van deze verplichting.

11. — Men heeft lange tijd, en zelfs nu nog, voorgehouden dat de verplichting om de kinderen op te voeden ophoudt bij de meerderjarigheid. (Kluyskens, deel 7, p. 329). De Page, die als grondslag van art. 203 BW. de ouderlijke macht beschouwt, besluit dat deze plicht ophoudt of bij de meerderjarigheid of bij de ontvoogding van het kind. (De Page, t. I, nr. 766) ; eveneens Neerpelt 12 juni 1958, RW., kol. 2127 Onze stelling beschouwt echter deze plicht als een rechtstreeks gevolg van de afstamming (supra). Alzo kan deze plicht slechts een einde nemen wanneer de opvoeding voltooid is. (Zie Lurquin loc. cit., p. 709).

Zeer interessant is de uitspraak van de Rb. Tongeren, 29 mei 1958 : (RW. 1959, kol. 853) « ... overwegende trouwens dat beroepene thans nog studeert, precies omdat zijn ouders hem tijdens zijn minderjarigheid niet derwijze hebben opgevoed dat hij thans in staat zou zijn zelf in zijn onderhoud te voorzien. Maar, door hun zoon hogere studies te laten ondernemen, zijn zij er toe gehouden deze te bekostigen, zelfs na zijn meerderjarigheid. »

Is het inderdaad niet onaanvaardbaar dat, vooral dan wat de hoogstudent betreft, deze zou overgeleverd zijn aan de grillen van de ouders op de dag van zijn één en twintigste jaar? (eveneens in deze zin : Hof van Beroep, Brussel 18 dec. 1963, pas. 65, II, p. 31 ; Brussel 30 mei 1961, loc. cit., Colmar, 13 april 1951, rev. trim. droit civil 1951, p. 365, nr. 2 ; Vrederecht Kontich loc. cit.).

De ouders hebben een breed appreciatievermogen in de keuze van de opvoeding, indien zij echter éénmaal een keuze hebben gedaan, verbinden ze er zich toe de middelen hiertoe te verschaffen. Anderzijds is het even logisch dat een meerderjarig kind met een universitair diploma en in de mogelijkheid om zijn kost te verdienen, niet meer mag eisen dat zijn vader hem nog andere universitaire studies betaalt. (JP. Mons, 11 juli 1966, J.T. p. 618).